

BÍRÓ FERENC

**TULAJDONNEVEK EGY ALFÖLDI TELEPÜLÉS
XVIII–XIX. SZÁZADI FORRÁSAIBAN**

Tiszaszőlősi helynevek egyházi anyakönyvekben

A XX. század második felének magyar helynévkutatói gyűjtéseikben többnyire a teljességre törekedtek, amikor egy-egy település, járás, megye stb. élő, történeti vagy ezek együttes földrajzi névi anyagát szándékoztak feltárni. Az igény és a cél helyes és követendő, de hogy valakinek sikerült-e egyáltalán elérnie, megvalósítania, az kétséges. Az élő névanyag egészének az „összeszedettségét” nagyban befolyásolja például az adatközlők száma, az ő hely- és névismeretük, a földrajzi objektumok változása, a szinonim nevek eltérő aktivitása stb., a történeti-írásbeli neveket pedig a források megmaradásának esetlegessége, a hozzáférhetőségük, az eredményességgel arányban nem álló időigényességük stb. Sokszor a véletlennek köszönhetjük felfedezésüket, néha más típusú nyelvi anyag kutatásakor bukkanunk (annak mintegy melléktermékeként) egy-egy régi földrajzi névre vagy valamely variánsára, esetleg épp az eddig ismertnél egy korábbi előfordulására.

Másokhoz hasonlóan a saját szülőfaluja összes helynevének és azok legkorábbi előfordulásainak a felgöngyölítésére vállalkozott Fekete Péter a bölcsészdoktori értekezése adattárának az összeállításakor (Fekete 1977). A 156

4750 hektár területű Tiszaszőlősnek mintegy négyszáz földrajzi objektumáról adatolt, félezernél több helynevet 325 oldalon kimerítő részletességgel, alapossággal és forrásainak legkorábbi előfordulásaival. Más, „külső” névtanosoknak nehéz ehhez valamit is hozzátenni.

A XVIII–XIX. századi keresztnévadási szokások feltárásához az adott település református keresztelési (k), esketési (e) és halotti (h) anyakönyveinek másolataiból (Magyar Országos Levéltár Mikrofilmtára A 2446: 1760–1826-ig; Heves Megyei Levéltár IV–416/323: 1827–66-ig; IV–416/324: 1867–95-ig) és a tiszafüredi hasonló katolikus forrásokból (Heves Megyei Levéltár IV–416/285: 1827–69-ig és IV–416/286: 1870–95-ig) adatokat gyűjtve, az időszak legelején csak elvéve, nagyritkán fel-feltűnt a lakóhely pontosabb megnevezése, a későbbi időben pedig, a lakóházaknak számmal való jelölése mellett, után mind gyakrabban, a pontosságra törekedve rögzíti az anyakönyvvezető a határ-, a településrész és elsősorban a számozatlan építmény vagy más objektum népi nevét, néha körülírását.

Ezeknek a földrajzi neveknek a betűrendes, adattárszerű előszámlálása történik a következőkben, köztük néhány, a Fekete Péter névtárából hiányzó mikrotoponimának, másrészt egypár nála is megtalálhatónak, de az ottanitól eltérő változatban használtak, harmadrészt az övénel korábbi évszámmal dokumentált formáknak. A forrásokban az egyes adat helyét az előtte álló évszám (amely egyben az első előfordulás éve is), az anyakönyv típusának betűjele (k, e, h; így önmagukban a reformátusra utalnak) és a kat. (= a tiszafüredi katolikus anyakönyv) rövidítés mutatja. Az azonos objektum különböző névváltozatait egyazon tömbben, egymástól vesszővel elválasztva sorolom föl. Az ábécérendben távolabb eső formákat a gyakoribb alakra (variánsra) való utalással adom meg.

Aranyosi-erdő – 1855: *Aranyosi erdő* (k), 1857: T. Szőlőshöz tartozó *aranyosi erdő* (k).

Aszkári-major – 1881: *Aszkári major* (k) l. *Oszkár-major*.

Aszó-tanya – 1874: *Aszói tanya* (h), 1882: *Aszó-tanya* (k). 1894: *Aszó t.* (k).

Cserőközi-part – 1851: és ugyanott, úgy mint a' *Cserőközi parton* (h).

Csillár-major – 1894: *Csillár major* (kat. k).

Csomaház – 1851: az úgy nevezett *Csomaház* irányában eltemettetett (h).

Csőszház – 1883: *Csőszház* (k).

Csú – 1893: *Csű* (kat. k).

Csú-major – 1885: *Csű major* (kat. h) l. *Csű-tanya*.

Csú-tanya, Csú-major – 1874: *Csüi tanya* (k), 1879: *Csüi tanya* (kat. k), 1882: *Csó-tanya* (h), *Csű tanya* (kat. k).

Domaháza, Domaháza/i-puszta – 1829: *Domaházi pusztánn* kerülő (e), 1842: *Domaházi dohányos* (k), *Domaházi pusztai lakos* (k), 1859: *Domaháza* (puszta) (k), 1884: *Domaháza p.* (e), 1888: *Domaháza puszta* (h).

Domaháza kocsmá / Domaházi csárda – 1891: *Domaházi csárda* (h), 1892: *Domaháza korcsma* (k).

Domaházi-tanya – 1869: *Domaházi tanya* (kat. k).

Elek Kálmán-kert – 1895: *Elek Kálm: kert* (h).

Elek Menyhértné-féle ház – 1889: *Elek Menyhértné féle ház* (e).

Elek Menyhértné udvara – 1882: T. *Elek Menyhértné udvarában* (k).

Fehér-tanya – 1869: *Fehér tanyán* Domaháza (kat. k), 1882: *Fehér tanya* (kat. h).

Felső-malom – 1851: a tiszai *Felső Malom* tombászáról tiszta vizébe ugorván (h).

Fleischl-tanya – 1885: *Fleischl tanya* (h) [1888: *Fleischl Dezső* vegyész (e)].

Gátórház – 1888: *Gátórház* (k).

Gellérthát – 1887: *Gellér-hát* (h).

Gellértháti-tanya / Gellért-tanya – 1884: *Gellértháti tanya* (k), 1889: *Gellért tanya* (k), 1890: *Gellér tanya* (h).

Gőzmalom – 1894: *gőzmalom* (kat. k).

Grófl-tanya – 1894: *Grófl tanya* (k).

Hegyes-puszta – 1854: *Hegyes puszta* (h).

Heischer-tanya – 1881: *Heischer tanya* (k).

Hosszú-hát – 1895: *hosszú hát* (kat. k).

Hullaház – 1895: *hulla-ház* (h).

Igari-tanya – 1886: *Igari tanya* (e).

Kis-Aszó – 1887: *Kis-Aszó* (h).

Kis-Aszó-tanya – 1883: *kis-aszó-tanya* (k).

Kohner-tanya – 1892: *Kohner tanya* (e).

Lóger, Lógeres, Lógeresi-puszta – 1786: *Logeresi Kis István* (h), 1823: a *Lógerbe* kiment Cser József (e), 1825: *Lógeresi pusztánn* lakó (e).

Malomház – 1858: Szám nélküli *malomház* (h).

Móricz-tanya – 1883: *Móricz-tanya* (k).

Nagy-szőlő – 1885: *Nagy szőlő* (k).

Nánási András tanyája – 1839: *Nánási András Úr tanyájánn* (e).

Oszkár, Oszkár/i-major, Oszkár-tanya – 1882: *Oszkár major* (k), 1885: *Oszkár tanya* (kat. h), *Oszkári major* (kat. k), 1888: *Oszkar* (kat. k), *Oszkár m.* (kat. k).

Páncélos/i-tanya – 1886: *Páncélos-tanya* (k), *Páncélosi tanya* (k), 1890: *Páncélos t.* (kat. k).

Pusztai-tanya – 1866: *Pusztai tanya* (k).

Putri – 1895: *Putri* (h).

Réti-tanya – 1878: *Réti tanya* (kat. k).

Rókás – 1855: *rókás Korcsmai bormérő* (k).

Rókás/i kocsma – 1855: *Kálmán János rókás Korcsmai bormérő* (k), 1858: *Rókási Korcsma* melly Szőlőshöz tartozik (k), 1887: *Rókás korcsma* (h), 1892: *Rókás kocsm*a (k).

Rózsa-puszta – 1883: *Rózsa-puszta* (k).

Rózsa-puszta-tanya, Rózsa-tanya – 1881: *Rózsa puszta tanya* (h), 1886: *Rózsa-tanya* (h).

Széki-ház – 1882: *Széki ház* (k).

Széki-kert – 1882: *Széki-kert* (k).

Szélmalom – 1881: *szélmalom* (h).

Szép József-tanya – 1888: *Szép József tanya* (h), 1894: *Szép J. tanya* (k).

Sziget – 1866: *Pusztai tanya (Sziget)* (k).

Sziget/i-tanya – 1867: *Szigeti tanya* (k), 1886: *Sziget-tanya* (h).

Szilágyi-ház – 1883: *Szilágyi ház* (k).

Szőlőskert – 1875: *Szőlőskert* (k), 1877: *szöllősi szőlőkert* (kat. h).

Szőlősi-rét – 1876: *szöllősi rét* (kat. k), 1881: *Szöllősi rét* (kat. k).

Szőlősi-szőlő/k – 1879: *Szöllősi szőlők* (kat. k), *Szöllősi szőlő* (kat. k).

Szőlősi-major, Szőlősi-tanya – 1879: *Szöllősi tanya* (kat. k), 1889: *Szöllősi major* (kat. k).

Tafler-tanya – 1879: *Tafler tanya* (kat. k).

Tafler-kert – 1881: *Tafler-kert* (K).

Tarjáni-tanya – 1889: *Tarjáni tanya* (h).

Temetőház – 1870: *temetőház* (k).

Temetőház – 1892: *temetőház* (k).

Tisza-gát – 1881: *Tisza-gát* (e).

Tisza-gát-órház – 1883: *tiszagát-órház* (h).

Vilman-kert – 1886: *Vilman-kert* (k).

E néhány, jórészt a XIX. század második feléből tiszaszőlősi földrajzi névnek a részletes nyelvi vizsgálatát az összes többitől el- és kiszakítva nem lenne ésszerű elvégezni, így csupán kiegészítő megjegyzéseket fűzök a felsoroltakhoz befejezésként.

Legszembetűnőbb a tanya-, major- és csárdanevek viszonylagos gyakorisága, és velük kapcsolatban az, hogy a megkülönböztető elemeik, bővítmé-

nyi részeik határozottan kétféle indítékkal és ezeknek megfelelően tipikusan kétféle nyelvi eszközzel formálódtak. A valószínűleg korábbiakban a névadók azokhoz a tájrészekhez, határrészekhez viszonyítottak, amelyeken a megnevezett lakó- és gazdasági épületegyüttesek álltak, így ez utóbbiaknak a pontos elhelyezkedését, az előbbieken való létét, az ezekhez való tartozást fejezték ki, s előtagként a határrészek, területek nevei alapalakjukban vagy *-i* melléknévképzős formájukban lettek névalkotók (*Aszó/i-tanya, Csű/i-tanya, Gellértháti-tanya, Kis-Aszó-tanya, Oszkár/i-major, Páncélos/i-tanya* stb.). Az anyakönyvekben lejegyzett csárda- és kocsmanevek szemantikai-funkcionális és lexikai-morfológiai szempontból egytől egyig ezekhez hasonlóak (*Domaházi csárda, Domaháza kocsmá, Rókás kocsmá* stb.). A XIX. század második felében, feltehetően a tanyák számának megszorodásával, amikor már egy-egy határrészen ezekből több is állt, egyszerűbb, célszerűbb, a tájékozódásra-eligazodásra tökéletesebb volt a birtokoshoz, a bérlőhöz, a használóhoz, az ott élő emberhez viszonyítani, s a földrajzi köznévi előtt (leginkább egyelemű) személynevet használni az identifikációra, a lokalizációra (*Fleischl-tanya, Fehér-tanya, Heischer-tanya, Móricz-tanya, Szép József-tanya* stb.).

Végül arról szólok még, hogy e kisszámú névhalmoz is bizonyítja, mennyire törekszik a nyelv (és használói) a gazdaságosságra, az egyszerűségre. Adatainkban ez abban mutatkozik meg, hogy a település legrégebbi, legfontosabb objektumainak, a táj- és határrészeknek a nevei igen jelentős szerepet játszottak az újabb nevek megalkotásában, és abban is, hogy e névformák vagy az ősi rövid (egy-három szótagú) alakjukban maradtak fenn, vagy ilyenekre rövidültek, esetleg névrészek, névelemek elhagyásával is (*Aszó-tanya, Csű, Gellér, Gellér-hát, Kis-Aszó, Lóger/es, Oszkár, Oszkár/i-major, Páncélos/i-tanya, Rét, Rókás kocsmá, Sziget, Sziget/i-tanya, Szőlő* stb.).

Tiszaszőlős keresztnévei 1760–1800 között

1. Legújabb korunk magyar nyelvtudományának művelői közül igen sokan elmondhatják magukról, hogy kutatásaik kisebb vagy jelentősebb részét szűkebb szülőföldjük, sőt szülőfalujuk nyelv- és névkincsének az összegyűjtése, feltárása, elemzése, bemutatása (így közvetve az egész magyar nyelvről meglévő ismeretek bővítése, gazdagítása) képezte. E kutatók népes táborába tartozik ünnepeltünk, hetvenedik évét az idén betöltő Fekete Péter is, aki dolgozatok, tanulmányok, cikkek tucatjait publikálta gyermek- és ifjúkori lakóhelyének, Tiszaszőlősnek és környékének nyelvi, de főképpen tulajdonnévi világról. Az utóbbiból az érdeklődése és a más tudományágakhoz való vonzódása miatt elsősorban a földrajzi nevek kötötték le idejét és erejét, azok feldolgozásában törekedett a teljességre. Az ő vizsgálatait folytatva és kiegészítve vállalkozott e kis dolgozat szerzője arra, hogy a tiszaszőlősi nevek vizsgálatát kitágítsa, s neki magának a személynevek irányába újabb ösztönzést adjon.

Tiszaszőlős település- és népességtörténetével Fekete Péter részletesen foglalkozott bölcsészdoktori értekezésében (1977: 12–22). Így e helyen elegendőnek látszik annyit elmondani, hogy a többi alföldi faluhoz hasonlóan a XVI–XVII. században sok pusztítást el kellett szenvedniük lakóinak, többször elnéptelenedett a helység (teljesen vagy részlegesen) egészen 1715-ig. Az említett századokban túlnyomórészt vagy kizárólagosan református vallásúak lakták. A lakónépesség számáról és társadalmi megoszlásáról az első magyarországi népszámlálás (1785) adatai alapján a következőket tudjuk: a falu 237 házában 253 család s ezekben összesen 1387 személy élt; a nők száma 667, a férfiaké 720 volt; az utóbbiak közül 253 házas, 467 nőtlen. A férfilakosságból: tizenkét év alatti 159, 13–17 éves 67; nemes 110, paraszt 83, zsellér 140, polgár és paraszt örököse 88, polgár és pap egy-egy, egyéb

71 fő. Ezt követően hitelesnek elfogadható adatot a református egyház anyakönyvében találunk: 1812-ben 1550 volt a református vallásúak száma, a született gyermekek arányszámai alapján a katolikusoké ekkor 30-40 lehetett, így vizsgált korunk végén (1800-ban, visszakövetkeztetve) mintegy 1450-1500 lakossal számolhatunk (vö. Danyi–Dávid 1960: 70–71).

E dolgozattal közvetlenül az a fő célom, hogy általa bemutassam a XVIII. század végi tiszaszőlősi keresztnévadási, -választási szokásokat, azok változási tendenciáit, a rövidebb korszakok keresztnévállományát, az egyes nevek megterheltségét. Mivel az utóbbi évtizedekben öröndetesen megnőtt az egyes régiók vagy települések XVIII. századi keresztnéveit vagy azokat is feldolgozó névtani munkák száma (nem teljes felsorolásukat l. a dolgozat végén), reményeim szerint az alábbi rövid áttekintés szerény mértékben hozzájárul az adott időszak keresztnévismereteinek a kiegészítéséhez.

Forrásként egyrészt a tiszaszőlősi református egyház keresztelési anyakönyvei szolgáltak, melyek 1760-tól tartalmazzák folyamatosan a megkeresztelt gyermekek adatait, másrészt a tiszafüredi katolikus születési anyakönyvek, amelyek egyike 1779-ben rögzítette az első katolikus vallású tiszaszőlősi család gyermekének a nevét. Mindkét egyház anyakönyveinek a Magyar Országos Levéltárban található mikrofilmmásolataiból származnak az adatok (az előbbi jelzete: MOL Mikrofilmtára A 2446, az utóbbié: A 1024), s az 1800. naptári évvel bezárólag jelentik a feldolgozás alapját.

A keresztnévek történeti vizsgálatában a szakirodalom rövidebb időszakok elhatárolásával tárja fel részben azok állapotait, jellemzőit, részben a hosszabb intervallumban bekövetkezett változásokat. Mivel a kiválasztott periódus évei páratlan számot adnak, emiatt a bontásban a két alkorszak között egyévnnyi különbség van: az első 1760–80-ig (21 év), a második pedig 1781-től 1800-ig (20 év) tart.

2. A keresztnévek állománya és gyakorisága. A források (a jelzett anyakönyvek) alapján az alább következő táblázatokban mutatom be, mely keresztnéveket használták fel Tiszaszőlősön névadásra a kereszteleseken. Az 1. sz. táblázat az egyes fiúgyermeknek az első s egyben egy kivétellel az egyetlen keresztnévét tartalmazza betűrendben, vallásonként külön-külön, majd ezeket együttesen abszolút számokkal, százalékosan és a gyakorisági rendben elfoglalt sorszámmal; a 2. a vallási megoszlást elhagyva az előbbieket összesített adatait a vizsgált korszak egészében, a névnek az anyakönyvben való felbukkanásának évével; a 3. a gyakorisági rendjét mutatja időszakonként és összesítve, abszolút és relatív számokkal; a 4., 5., 6. sz. táblázatok hasonló módon tárják elénk a női nevek adatait.

	I.	II.	Összesen		Helyezés	Első felbuk- kanás éve
			absz. sz.	%		
1. Albert	-	1	1	0,08	25.	1794
2. Ambrus	1	-	1	0,08	25.	1768
3. András	45	42	87	7,17	5.	1761
4. Antal	-	1	1	0,08	25.	1800
5. Balázs	-	2	2	0,16	21.	1784
6. Bálint	7	25	32	2,64	8.	1776
7. Benjámín	1	-	1	0,08	25.	1765
8. Dániel	-	2	2	0,16	21.	1786
9. Dávid	1	1	2	0,16	21.	1768
10. Demeter	1	3	4	0,33	19.	1777
11. Ferenc	11	19	30	2,47	9.	1763
12. Gábor	5	1	6	0,49	18.	1761
13. Gáspár	-	2	2	0,16	21.	1794
14. Gergely	5	3	8	0,66	15.	1763
15. György	38	29	67	5,52	6.	1760
16. Imre	-	3	3	0,24	20.	1791
17. István	144	108	252	20,79	2.	1760
18. János	124	140	264	21,78	1.	1760
19. József	9	35	44	3,63	7.	1760
20. László	1	-	1	0,08	25.	1763
21. Lőrinc	5	7	12	0,99	13.	1764
22. Lukács	-	1	1	0,08	25.	1782
23. Márton	2	5	7	0,57	16.	1772
24. Máté	1	-	1	0,08	25.	1775
25. Mátyás	3	4	7	0,57	16.	1763
26. Menyhért	-	1	1	0,08	25.	1800
27. Mihály	97	99	196	16,17	3.	1760
28. Miklós	4	7	11	0,90	14.	1766
29. Pál	13	6	19	1,56	11.	1762
30. Péter	37	66	103	8,49	4.	1760
31. Sámuel	7	7	14	1,15	12.	1769
32. Sándor	1	28	29	2,39	10.	1760
33. Zsigmond	1	-	1	0,08	25.	1775
	564	648	1212			

2. táblázat:

A férfikeresztnevek állománya és megterhelése a vizsgált időszak egészében

1760–1800				Kumulálva		
Helyezés	Kn	Felhasználás száma	%	Sorszám	Absz. szám	%
1.	János	264	21,78	1.	264	21,78
2.	István	252	20,79	1–2.	516	42,57
3.	Mihály	196	16,17	1–3.	712	58,74
4.	Péter	103	8,49	1–4.	815	67,23
5.	András	87	7,17	1–5.	902	74,41
6.	György	67	5,52	1–6.	969	79,93
7.	József	44	3,63	1–7.	1013	83,56
8.	Bálint	32	2,64	1–8.	1045	86,21
9.	Ferenc	30	2,47	1–9.	1075	88,68
10.	Sándor	29	2,39	1–10.	1104	91,07
11.	Pál	19	1,56	1–11.	1123	92,63
12.	Sámuel	14	1,15	1–12.	1137	93,78
13.	Lőrinc	12	0,99	1–13.	1149	94,77
14.	Miklós	11	0,91	1–14.	1160	95,67
15.	Gergely	8	0,66	1–15.	1168	96,33
16–	Márton	7	0,57	1–16.	1175	96,91
–17.	Mátyás	7	0,57	1–17.	1182	97,48
18.	Gábor	6	0,49	1–18.	1188	97,97
19.	Demeter	4	0,33	1–19.	1192	98,31
20.	Imre	3	0,24	1–20.	1195	98,55
21–	Balázs	2	0,16	1–21.	1197	98,71
	Dániel	2	0,16	1–22.	1199	98,87
	Dávid	2	0,16	1–23.	1201	99,03
–24.	Gáspár	2	0,16	1–24.	1203	99,19
25–	Albert	1	0,08	1–25.	1204	99,27
	Ambrus	1	0,08	1–26.	1205	99,35
	Antal	1	0,08	1–27.	1206	99,43
	Benjámín	1	0,08	1–28.	1207	99,51
	László	1	0,08	1–29.	1208	99,59
	Lukács	1	0,08	1–30.	1209	99,67
	Máté	1	0,08	1–31.	1210	99,75
	Menyhért	1	0,08	1–32.	1211	99,83
–33.	Zsigmond	1	0,08	1–33.	1212	99,91
		1212				

3. b) táblázat:

A férfikeresztnevek gyakorisági rendje

Az első három táblázatból több, a férfikeresztnevekre vonatkozó számszerű adat és más jellemző kitűnik.

	1760–80	1781–1800	1760–1800
A férfinevek száma	25	28	33
A megkereszteltek száma	564	648	1212
Az egy névre eső felhasználások sz.	22,56	23,14	36,72

A mindkét időszakban előforduló nevek száma: 20 (60,6%), az ezekkel megnevezett személyeké: 1194 (98,51%); csupán az első időszakban aktív öt név, csak a másodikban nyolc, az előbbieket együttesen öt, az utóbbiak tizenhárom felhasználással.

A férfikeresztnevek közül megterheltségük alapján az első két helyen álló – a *János* és az *István* – messze megelőzi a következőket. A 41 év alatt összesen 516 (42,57%) fiút kereszteltek e két név valamelyikére, vagyis öt fiúgyermekből egy a *János*, egy az *István* nevet kapta. Másképpen tekintve, az 1760–1800 közötti periódusban évente mintegy harminc fiú született Tizzaszőlösön, a harmincból átlagosan hatan-heten lettek *István* és *János* keresztnevűek. Mindkét időszakban a harmadik legkedveltebb a *Mihály* név volt, tehát szintén igen gyakorinak számított, évente négy-öt fiúnak ezt választották, vagyis legalább minden hatodiknak. E három név nemcsak a megterheltségével emelkedik magasan a többi fölé, hanem a folyamatos, minden egyes évben való, általánosan magas számú felhasználásával is. Mellettük a *Péter* szerepelt majdnem hasonló stabilitással, 1764-től szintén minden évben képviseltette magát. Az összesített gyakorisági listából kiderül, hogy az előbbi négy utónév az 5. *András*-sal kiegészülve a férfinevek 15,15%-át teszi ki, 902 előfordulásuk viszont az összes keresztnev-felhasz-

nálásnak a 74,58%-a, tehát a fiúgyermekeknek mintegy a háromnegyed részét ezzel az öt névvel nevezték meg.

A keresztnév-feldolgozások hagyományos módon a 15 leggyakoribbat emelik ki és vetik össze. Ha a tiszaszőlősi öt legmegterheltebbet követő tizet megfigyeljük, láthatjuk, hogy közülük csak kettő (*György, József*) szerepel átlagosan évente egynél többször, a többi nyolc csak minden 2–5 évente egyszer. Az első 15 nevet (a keresztnévek 45,45%-a) 1170 esetben, vagyis az összes újszülött fiú 96,53%-ának adták. A legritkább nevek oldaláról pedig az derül ki, hogy a fennmaradó 18 keresztnévre (54,55%) a fiúgyermek 3,47%-a, vagyis mindössze 44 megkeresztelt jutott, közülük kilencet a 41 év alatt csak egyszer-ször használt utónévvvel nevezték meg.

Mindezek után a férfikeresztnevekről összegzésképpen megállapíthatjuk: a) kategóriájuk jóval több tagot (33) számlál, mint a nőiek csoportja (annak 137,5%-a); b) a fiúk közül többen kaptak igen ritka nevet, az első négy helyen álló viszont lényegesen megterheltebb volt a következő hathoz viszonyítva, mint a női nevek hasonló helyzetű tagjai; c) a legkedveltebb nevek közül a *János, István, Mihály, András* népszerűsége hasonló, mint a korabeli Kelet-Magyarország más református településein (vö. Balogh–Takács–Kálmán 1967, Bíró 1994, Mizser 1976), mindössze a *Péter* tér el, és tűnik ki előkelő helyezéssel; d) a felekezeti különbségnek a névállományban és a -gyakoriságban való tükröződéséről csak azt mondhatjuk el, hogy a kisszámú katolikus keresztelés nem eredményezett a reformátusokétól eltérő neveket, és többségben nem a legritkábbakra keresztelték a fiúgyermeket; e) a kettős keresztnév adása nem volt jellemző a férfiak körében, pusztán egyetlen református vallású fiúcskát nevezték el (1783-ban) *István Mihály*-nak.

	I.	II.	Összesen		Helyezés	Első felbuk- kanás éve
			absz. sz.	%		
1. Anna	27	30	57	4,81	8.	1763
2. Antónia	-	1	1	0,08	19.	1800
3. Barbara	-	1	1	0,08	19.	1794
4. Borbála	5	1	6	0,5	13.	1762
5. Erzsébet	125	129	254	21,43	1.	1760
6. Erzsók	8	-	8	0,67	11.	1760
7. Éva	-	2	2	0,16	16.	1795
8. Ilona	3	4	7	0,59	12.	1761
9. Judit	44	26	70	5,9	7.	1760
10. Julianna	2	32	34	2,86	9.	1774
11. Kata	109	18	127	10,71	4.	1760
12. Katalin	4	88	92	7,76	6.	1769
13. Klára	3	9	12	1,01	10.	1769
14. Lidia	1	1	2	0,16	16.	1761
15. Margit	-	1	1	0,08	19.	1797
16. Mária	20	78	98	8,27	5.	1762
17. Mariska		1	1	0,08	19.	1791
18. Márta	1	-	1	0,08	19.	1775
19. Rákhel	-	5	5	0,42	15.	1781
20. Rebeka	1	-	1	0,08	19.	1773
21. Sára	116	124	240	20,25	2.	1760
22. Terézia	-	2	2	0,16	16.	1782
23. Zsófia	1	5	6	0,5	13.	1765
24. Zsuzsanna	73	84	157	13,24	3.	1760
	543	642	1185			

5. táblázat:

A női keresztnévek állománya és megterhelése a vizsgált időszak egészében

I. időszak**II. időszak**

He- lye- zés	Kn	Felhaszn.		He- lye- zés	Kn	Felhaszn.	
		sz.	%			sz.	%
1.	Erzsébet	125	23	1.	Erzsébet	129	20,09
2.	Sára	116	21,40	2.	Sára	124	19,30
3.	Kata	109	20,10	3.	Katalin	88	13,70
4.	Zsuzsanna	73	13,40	4.	Zsuzsanna	84	13,10
5.	Judit	44	8,10	5.	Mária	78	12,10
6.	Anna	27	4,97	6.	Julianna	32	4,98
7.	Mária	20	3,68	7.	Anna	30	4,67
8.	Erzsók	8	1,47	8.	Judit	26	4,04
9.	Borbála	5	0,92	9.	Kata	18	2,80
10.	Katalin	4	0,73	10.	Klára	9	1,40
11.	Ilona	3	0,55	11.	Rákhel	5	0,77
12.	Klára	3	0,55	12.	Zsófia	5	0,77
13.	Julianna	2	0,36	13.	Ilona	4	0,62
14.	Lídia	1	0,18	14.	Éva	2	0,31
15.	Márta	1	0,18	15.	Terézia	2	0,31
16.	Rebeka	1	0,18	16.	Antónia	1	0,15
17.	Zsófia	1	0,18	17.	Barbara	1	0,15
				18.	Borbála	1	0,15
				19.	Lídia	1	0,15
				20.	Margit	1	0,15
				21.	Mariska	1	0,15

543

642

6. a) táblázat: A női keresztnévek gyakorisági rendje

1760–1800				Kumulálva		
Helyezés	Kn	Felhasználás száma	%	Sorszám	Absz. szám	%
1.	Erzsébet	254	21,43	1.	254	21,43
2.	Sára	240	20,25	1–2.	494	41,68
3.	Zsuzsanna	157	13,24	1–3.	651	54,92
4.	Kata	127	10,71	1–4.	778	65,63
5.	Mária	98	8,27	1–5.	876	73,87
6.	Katalin	92	7,76	1–6.	968	81,63
7.	Judit	70	5,9	1–7.	1038	87,53
8.	Anna	57	4,81	1–8.	1095	92,34
9.	Julianna	34	2,86	1–9.	1129	95,21
10.	Klára	12	1,01	1–10.	1141	96,22
11.	Erzsók	8	0,67	1–11.	1149	96,89
12.	Ilona	7	0,59	1–12.	1156	97,48
13.	Borbála	6	0,5	1–13.	1162	97,98
14.	Zsófia	6	0,5	1–14.	1168	98,48
15.	Rákhel	5	0,42	1–15.	1173	98,91
16.	Éva	2	0,16	1–16.	1175	99,07
17.	Lídia	2	0,16	1–17.	1177	99,23
18.	Terézia	2	0,16	1–18.	1179	99,39
19.	Antónia	1	0,08	1–19.	1180	99,47
20.	Barbara	1	0,08	1–20.	1181	99,55
21.	Margit	1	0,08	1–21.	1182	99,63
22.	Mariska	1	0,08	1–22.	1183	99,71
23.	Márta	1	0,08	1–23.	1184	99,79
24.	Rebeka	1	0,08	1–24.	1185	99,87

1185

6. b) táblázat:

A női keresztnévek gyakorisági rendje

Az utóbbi három táblázatból is jó néhány, a női nevek választását jellemző adat kiderül, az egyes időszakokra és az egészre vonatkozóan egyaránt:

	1760–80	1781–1800	1760–1800
A női utónevek száma	17	21	24
A megkereszteltek száma	543	642	1185
Az egy névre eső felhasználások átl.	31,94	30,57	49,37

A teljes periódus 24 női keresztnéve közül 14 (58,33%) mind a két szakaszban jelen volt, s összesen 1162 leánygyermek (98,05%) kapta ezeket. Csak az első időszakban három (tíz előfordulással), csak a másodikban hét név (13 előfordulással) tűnt fel. A két legmegterheltebb női névről ugyanaz állapítható meg, mint a másik neműek csoportjában az első kettőről, az *Erzsébet* meg a *Sára* a két rövidebb időszak mindegyikében és az egészben magasan kiemelkedett a többi közül. Összesen 494 kislányt kereszteltek a két névre (41,68%), s (a két leggyakoribb férfikeresztnévhez hasonlóan) átlagosan minden öt leánygyermekből egynek az *Erzsébet*, egynek a *Sára* nevet adták. Az évente született 28-29 lányból 6-6 kapta e két utónév valamelyikét. Igen szembetűnő az eredetileg becézőnévnek, a *Katá*-nak első időszakbeli aktivitása (109), míg a teljes *Katalin* (4) forma akkor a ritkák között található. A második szakaszban éppen ellenkező a helyzet, 1784-től a század végéig szinte kizárólagosan a *Katalin*-t használják, a *Kata* teljesen visszaszorul. (E határozott változ(tat)ást nagy valószínűséggel az 1783-ban Tizzaszőlősre került új református lelkész idézte elő.) Mivel a *Kata* és a *Katalin* formákat külön neveknek tekintettem, ezért fordulhatott elő, hogy a mindkét időszakban negyedik helyen álló *Zsuzsanna* az összesített listán leszorította a harmadik helyről a *Katalin-Katá*-t. Az utóbbi névpárost évente

átlagosan ötnél több kislánynak adták, a *Zsuzsanna*-t pedig négynek. Feltűnő, hogy a női nevek közül csak kettő (*Sára*, *Zsuzsanna*) szerepel folyamatosan minden évben, *Erzsébet*-nek 1799-ben nem kereszteltek senkit. A *Kata* 1784-ig, a *Katalin* 1783-tól, a *Mária* 1772-től, a *Julianna* 1789-től szintén évkihagyás nélkül aktív a megnevező szerepében. Az összesített gyakorisági táblázatból kitűnik, hogy az első négyen kívül az ötödik *Mária* is a gyakoriak közé tartozott, hiszen évente átlagosan két-három kislányt kereszteltek e névre, de különösen az utolsó 25 évben lett kedvelt. Hasonlóan erősen terjedőnek látszik a XVIII. század utolsó évtizedében a *Julianna*, ekkor már 27 leánygyermeket neveztek el vele. A női listát a férfiakéval összevetve, szembevető, hogy az előbbi 4–8. helyezett nevei megterheltebbek az utóbbihoz képest. Az öt első helyezett női nevet (20,83%) együttesen 876 leány kapta (73,87%), vagyis a fiúkhoz hasonlóan a megkeresztelt lányoknak majdnem a háromnegyed része.

A megterheltségi lista első 15 helyezettjének többi tagját nézve szembevető, hogy a 10–15. helyen állók már valójában igen ritkának számíthatnak, hiszen csak minden 4–8. évben szolgáltak egy-egy megnevezésre. Az első kilenc nevet (37,5%) adták a szülők leánygyermeküknek összesen 1129 esetben (95,27%). A maradék 15 névre (62,5%) 55 megkeresztelt jutott (4,73%), ebből hat nevet csak egyszer-számítottak a 41 év alatt.

A női keresztnevek állományi és megterhelési vizsgálatát a következőkkel zárhatjuk: a) az alcsoport az érintett korra és más kelet-magyarországi vidékekre is jellemző módon jóval kevesebb tagot tartalmaz (24), mint a másik nem névállománya, annak csupán a 72,72%-a; b) az 5–9. helyen állók kedveltebbek, gyakoribbak voltak, mint a hasonló pozíciójú fiúnevek; c) az elől állók közül elsősorban az *Erzsébet*, *Sára* helyezése egyezik a keleti régió más református településeivel, hasonló a *Zsuzsanna*-é, kevéssé marad el

a *Mária*-é, s azokhoz képest jobb a *Katá*-é; d) bár a megkeresztelt katolikus vallású lányok száma és aránya csekély, két – a reformátusoknál – hiányzó nevet mégis viseltek (*Antónia*, *Barbara*), egyébként a többit a gyakoribbak vagy legalábbis nem a legritkábbak közül választották, egészében semmiféle befolyással nem voltak a (zömmel református) nevek gyakorisági rendjére; e) a református leányok közül senki sem kapott kettős keresztnévet ebben az időszakban, a katolikusok közül egy földbirtokos család két leszármazottjának két kisleánya: 1796-ban *Klára Antónia*, 1800-ban *Antónia Julianna*; f) az átlagos megterheltségük jóval magasabb, mint a fiúneveké.

3. A keresztnév választás motiváló tényezői. Hosszabb idő távlatából és a források konkrét, egyenes megnevezéseinek, utalásainak a hiánya miatt a keresztnévek választásának az indítékait igen gyakran csak feltételezni lehet, sőt sokszor maradunk teljes bizonytalanságban.

a) A legbiztosabban megragadható motiváló tényező a szülők, kereszt szülők neve. Az adatok alapján úgy tűnik, hogy a férfiak névadásában erősebb volt. A 33 férfinévből 13 (39,3%) öröklődött, s ezeket az 1212 férfimegnevezettből 398 kapta (32,83%). Részletezve: 277 esetben az apa, 84-ben a keresztapa nevére anyakönyvezték a kisfiúkat, 37-nél pedig mindketten azonos keresztnévet viseltek. A női neveket e szempont szerint csak a második időszakban tudjuk megvizsgálni (az elsőben 1773-ig hiányoznak az anyák, keresztanyák adatai), ez alapján némileg kisebb hatóerejűnek látszik a névadásnak ez az indítéka. A húsz év alatt az összes 24 nőnévből 11-et örökítve (45,83%) 111 kislány vitte tovább az anya, 48 a keresztanya, 26 pedig azok megegyező nevét, összesen tehát 185 (ezen időszak megkeresztelt leányainak a 28,81%-a).

Az örökített férfikerestnevek mutatói

Az örökített keresztnev	Az erre kereszteltek száma		Ez alapján helyezése	Az adott névre kereszteltek összességéhez viszonyítva (%)	Ez alapján helyezése
	abszolút	relatív (%)			
János	125	10,31	1.	47,34	1.
István	110	9,07	2.	43,65	2.
Mihály	80	6,60	3.	40,81	3.
György	23	1,89	4.	34,32	5.
András	22	1,81	5.	25,28	8.
Ferenc	12	0,99	6.	40	4.
Péter	11	0,90	7.	10,67	11.
József	6	0,49	8.	13,63	10.
Miklós	3	0,24	9.	27,27	7.
Gergely	2	0,16	10-11.	25	9.
Márton	2	0,16	10-11.	28,57	6.
Bálint	1	0,08	12-13.	3,12	13.
Pál	1	0,08	12-13.	5,26	12.

A férfinevek között az öröklési mutatókban is ugyanaz a három név vezet, mint az összesített gyakorisági listán, a sorrendjük is megegyezik mégpedig mind az abszolút számuk, mind az összes azonos nevű megnevezett-hez való viszonyítás alapján. Ezt a listát a 3. táblázat egészével összehasonlítva, az is azonnal kitűnik, hogy az utóbbinak az első tizenöt helyezettjéből a *Lőrinc*, *Sámuel*, *Sándor* neveket egyáltalán nem örökítették a vizsgált időszakban, az ezeket követő alacsony megterhelésűek közül pedig csak a *Márton*-t (kétszer).

Az örökített női keresztnévek mutatói (a 2. időszak alapján)

Az örökített keresztnév	Az erre kereszteltek száma		Ez alapján helyezése	Az adott névre kereszteltek összességéhez viszonyítva	Ez alapján helyezése
	abszolút	relatív			
Erzsébet	69	10,74%	1.	53,48%	1.
Sára	47	7,32%	2.	37,9%	4.
Katalin	32	4,98%	3.	36,36%	5.
Judit	10	1,55%	4.	38,46%	3.
Zsuzsanna	8	1,24%	5.	9,52%	8.
Kata	7	1,09%	6-7.	38,88%	2.
Mária	7	1,09%	6-7.	8,97%	9.
Klára	2	0,31%	8.	22,22%	7.
Anna	1	0,15%	9-11.	3,33%	10.
Ilona	1	0,15%	9-11.	25%	6.
Julianna	1	0,15%	9-11.	3,12%	11.

A 6. táblázat második időszakával összevetve az örökített női nevek csoportját egyrészt az *Erzsébet*-et kell kiemelnünk mint olyat, amely mindkét listán azonos pozíciót foglal el, az első helyen áll, tehát nemcsak gyakori volt, hanem szívesen és nagy számban örökítették is, másrészt szembevetendő az elődök fokozott ragaszkodása a *Judit*, *Kata-Katalin*, *Klára*, *Ilona* nevekhez, harmadrészt váratlan a *Mária*, *Zsuzsanna* mellőzése. A *Julianna* pedig, mivel az előző időszakban még igen ritka névalkotó volt, alig tudott öröklődni. Az is látható, hogy a gyakorisági lista első tíz helyezettjének mindegyikét tovább hagyományozták, a többiből csak az *Iloná*-t.

b) Nagy valószínűséggel igen jelentős szerepet kapott a választásban (természetesen elsősorban az ismertebb nevek felhasználásakor) a szüle-

t és nap p a l egyező vagy ahhoz közel eső naptári név n a p. Magát a jelentéget elég nehéz követni, mivel a naptárakban részint egy napra több névünep is kerül, részint bizonyos keresztnevek napja több hónapban és napon is előfordul, de a decemberi *János*-ok, *István*-ok, a novemberi *Erzsébet*-ek, a februári *Julianná*-k stb. (az örökítettek kivételével) bizonyosan jórészt e szempontnak (is) köszönhetőek gyakori felhasználásukat.

c) Minden korban lényeges szerepet játszó tényező a név eldöntésekor a szülőknek a település társadalmában elfoglalt helye, rangja, foglalkozása, származása stb. E körből csupán két réteget emeljünk ki! Először a faluközösség vezető, fontosabb funkciót betöltők, tekintélyes foglalkozásúak csoportját. Leginkább ők azok, akik mint szülők vagy keresztszülők, új, a közösség addigi hagyományaitól eltérő nevet adnak gyermekeiknek, tehát új nevek bevezetésével, régiak felújításával, a ritkák választásával gazdagítják a falu névanyagát, tekintélyükkel új névdivatot indítanak el stb. A község vezetői, irányítói, elöljárói, a paraszti elit tagjai ki akarnak tűnni azzal is a település közössége előtt, hogy szokatlan, „tekintélyesebb” nevet adnak, javasolnak saját vagy szűkebb rokonságuk, baráti körük gyerekeinek, ezáltal gazdagítják a felhasználható névállományt, növelik a ritkább keresztnevek megterheltségét, felkínálják a lehetőséget a nagyobb tömegeknek az utánzásra. Tiszaszőlősen a XVIII. század utolsó négy évtizedében hozzájuk (mint szülőkhöz vagy keresztszülőkhöz) kötődnek a következő új vagy újra felbukkanó, divatot elindító nevek: a nótáriushoz a *Lídia* (1761), a *László* (1763); a tanítóhoz a *Benjámín* (1765), a *Sámuel* (1769), a *Ráhel* (1773); a református paphoz a *Márton* (1775), a *Lukács* (1782), a *Dániel* (1786), a *Klára* (1793); a falu földbirtokosaihoz és gazdagabb nemeseihez az *Albert* (1794), a *Gáspár* (1794), a *Menyhért* (1800), a *Julianna* (1776), a *Terézia* (1782), a *Barbara* (1794), az *Antónia* (1796) stb.

Mint a bevezetőből kiderült, Tiszaszőlősön a XVIII. század végén nagyszámú nemesi címet viselő személy, illetőleg család élt, a református anyakönyvek fel is tüntetik 1784-től a szülők, keresztszülők nemesi voltát (bár ez az esetek többségében már nem járt vagyoni előnyökkel). A vizsgált időszak utolsó tizenhét éve alatt 49 nemesfiút kereszteltek meg 17 névre, így ezek átlagos terheltsége 2,88, tehát nem túl magas. Legkedveltebb az *István* (9), a *János* (7), a *Péter* (6) és a *Sándor* (6!); ritkább a *József* (4). A *Mihály* (3) feltűnően elmarad a faluközösségbeli helyétől. Kétszer választották a *Ferenc*, *Gáspár*, *Sámuel* és mindössze egyszer az *Albert*, *András*, *Antal*, *Bálint*, *Demeter*, *György*, *Lőrinc*, *Miklós* utóneveket. Az időszak többi tizenegy nevét pedig egyáltalán nem. A felsoroltakból csupán az *István*, *János*, *Péter*, *József*, *Mihály*, *Ferenc* keresztnévűek között fordulnak elő örökítettek (11). A falu nemesi leányaiknak (56) mindössze tíz keresztnévből választottak, az egész közösségtől jelentősen eltérve legtöbbször a *Máriá*-t adták (12). A *Sára* (10) és az *Erzsébet* (8) mellett kedvelték az *Anná*-t (8), az egészhez képest kevésbé a *Katalin*-t (5), *Zsuzsanná*-t (5), *Judit*-ot (3), *Julianná*-t (3), s csak egyszer választották a *Katá*-t és a *Zsófiá*-t. A legelsőt és a legutolsót leszámítva nagyon hasonlóan viselkedtek leányaik nevének a kijelölésében, mint a település egyéb rétegei; az egyes neveik átlagos megterhelése majdnem kétszerese a férfiakéinak: 5,6. Csupán kilenc kislánynak adták anyjuk vagy keresztanyjuk nevét (5). Érdekes módon az *Anna*, *Mária*, *Zsuzsanna* nevek egyike sem öröklődött.

d) A névválasztást a különböző korszakokban és helyeken egyaránt erőteljesen befolyásolta az adott település meglévő névállománya, azon belül is több esetben a keresztelést megelőző közelmúltban felhasznált nevek sora. Mindez összekapcsolódott a névadó, -választó emberek utánzási hajlamával, ők ugyanis az ismerősöknek, barátoknak, rokonoknak, a szűkebb

településrész lakóinak a névfelhasználását tekintették mintának, és azt követték. Szinte bizonyos, hogy a keresztelő pap is ugyanezt a tendenciát erősítette javaslataival, a szülőkre gyakorolt, névválasztásukat „megkönnyítő” ráhatásukkal. Emiatt (is) fordulhat elő, hogy az év egy bizonyos szakaszában szorosán egymást követően csupa azonos névre kereszteltek kisgyermekeket; ezért sorakozik például 1765 derekán hat *Mihály*, 1770 tavaszán-nyarán nyolc *István*, 1793-ban hat *Sándor*; 1763 őszén négy *Zsuzsanna*, 1770 őszén öt *Sára*, nyolc *Kata*, 1800-ban kilenc *Julianna* keresztnév az anyakönyvekben. Ezt a hatást, jelenséget biztosan igazolni lehetetlen, csak feltételezheti az utókor elemzője, máskor pedig az előzőkben felsorolt valamely tényezővel együtt hat; vagyis több indíték együttesen eredményezi az adott név kiválasztását.

e) A múltban a keresztnévválasztást jelentősen meghatározta az egyes vallások alapján kialakult szokás is. Mivel a XVIII. század végén Tiszaszőlősön döntően református lakosok éltek, az ugyanilyen vallású települések névadásához hasonló eredményt várnánk. A debreceni (Balogh–Takács–Kálmán 1967, 92) és a körösladányi nevekkel (Bíró 1994, 96) összevetve az derül ki, hogy a tiszaszőlősi férfinévállomány mindegyiknél gazdagabb. A legmegterheltebb 15 névből csak a *Lőrinc* nincs meg a másik két helyen, a ritkábbak közül az *Albert*, *Ambrus*, *Balázs*, *Demeter*, *Lukács*, *Menyhért*, *Zsigmond* hiányzik valamelyikből. A női nevek között még nagyobb fokú a megfelelés, a változatokat nem számítva valójában a két, katolikusok viselte név: az *Antónia*, *Barbara*, valamint a *Márta* hiányzik a másik két helység névállományából.

Az egyes vallásoknak a keresztnévadásra gyakorolt hatását megfigyelhetjük abban is, hogy milyen eredetű neveket részesítenek előnyben, melyek az elterjedtebbek. Vizsgált településünkön 1760–1800 között három kivétellel

(*Erzsók, Kata, Mariska*) valamennyi, kereszteléskor felhasznált utónév jövevényelem nyelvünkben, s egyházi hatásra terjedtek el, a biblia (ó- vagy újszövetség) és martirológium (szentek) nevei voltak. A keresztnévek állománya az egyes elemek eredete alapján felosztva a következő tagolódást mutatja (a több helyre besorolható, megterheltebb elemek mindegyik helyen szerepelnek):

– újszövetségi nevek: *András, Demeter, Gáspár, István, János, Lukács, Máté, Mátyás, Pál, Péter; Erzsébet, Mária, Márta;*

– ószövetségi: *Benjámín, Dániel, Dávid, Gábor, János, József, Mihály, Sámuel; Anna, Erzsébet, Éva, Judit, Ráhel, Rebeka, Sára, Zsuzsanna;*

– martirológiumiak: *Albert, Ambrus, András, Antal, Balázs, Bálint, Demeter, Ferenc, Gáspár, Gergely, György, Imre, István, László, Lőrinc, Márton, Menyhért, Miklós, Sándor, Zsigmond, Antónia, Barbara, Borbála, Erzsébet, Ilona, Julianna, Katalin, Klára, Lídia, Margit, Terézia, Zsófia;*

– magyar fejlemények: *Erzsók, Kata, Mariska.*

A neveknek ez a megoszlása arra utal, hogy jellegzetesen református keresztnévadási gyakorlat élt a XVIII. század végén Tizsaszőlösön, már magasabb az ószövetségi nevek száma az újszövetségiéknél, a martirológiumiak között sok a jellegzetesen magyar szentek, illetve magyarok által kedvelt szentek neve (*Gergely, György, István, Imre, László, Márton; Erzsébet, Margit*). A leggyakoribb keresztnéveket a több évszázados hagyomány éllette tovább, és tette folyamatosan igen népszerűvé. A két különböző valláshoz tartozóknak a névállományában a reformátushoz viszonyítva alig találunk eltérést, a megterhelési és más különbségüket a csekély számú katolikus vallású miatt e korban még nincs értelme vizsgálni.

4. Az ikrek névadása. Az ikerszülés viszonylagosan gyakori jelenség volt az adott periódusban Tizsaszőlösön. A 2345 szülésből 52 esetben jött világra

kettős iker, vagyis kerekítve minden 45. ikerszülés volt. Az azonos nemű kettősök ritkábbak (közülük 15 fiú-, 12 leánykettős), a vegyesek majdnem kétszer olyan számúak (25). Névadásukra összesen 12 férfi- és 11 női keresztnevet használtak fel, nagy-nagy többségben a gyakoribbakat. Az ikrek egyetlen tagja sem kapott második utónevet. Az egynél többször előforduló, így valamivel kedveltebb névpárosítások a következők: *István + János* (3), *János + Erzsébet* (3), *István + Mihály* (2), *István + Judit* (2), *János + Mihály* (2) és a *Sára + Zsuzsanna* (2). A szülők, keresztszülők keresztnévátörökítése (a 104 gyermekből 25; 24,03%) kisebb mértékű, mint az összes megkeresztelt között. Mindenképpen feltűnő, hogy a különmemű ikerpárok közül egyiket sem keresztelték a katolikusokra oly jellemző *Ádám-Éva*-ra. (Sőt, az *Ádám* egyáltalán, egyetlen egyszer sem bukkant fel a 41 év alatt, de az *Éva* nevet sem kapta egy ikerpár lánytagja sem.)

5. Tizzaszőlős 1760–1800 közötti újszülötteinek a keresztnévállományát, -divatját, a névadás indítékait áttekintve, összefoglalóan azt mondhatjuk el, hogy mindezekben a tényezőkben és jelenségekben nagyfokú hasonlóságot mutat Kelet-Magyarország más református településeivel, azoktól egyrészt a gyakoribb nevek kisebb mérvű helyezési eltéréseiben különbözik, másrészt néhány ritkábban felhasznált név meglétében. Ilyen rövid időszak alatt a névdivat határozott változásai, a visszaszorulóban lévő és a hosszú távon megerősödő pozíciójú elemek teljes bizonyossággal nem állapíthatók meg.

A vizsgált periódusban Tizzaszőlősön 2397 kisgyermeket (1212 fiút, 1185 leányt) kereszteltek meg: 2374 reformátust, 23 katolikust. Az első időszakban 25 férfi- és 17 női (együtt 42), a másodikban 28 férfi- és 21 női (együtt 49), a kettőben összesen 33 férfi- és 24 női keresztnevet használtak fel névadásra, vagyis együttesen 57-et. Egy-egy utónévre átlagosan 42 megkeresztelt gyermek jutott. A férfinevek sora lényegesen gazdagabb, az egyes

elemek átlagos megterhelése jóval alacsonyabb, mint a nőieké. A kettős keresztnévadás nem volt jellemző, mindössze háromszor fordult elő. A más vidékekhez és településekhez hasonló és azoktól eltérő névválasztási szokásokat a faluközösség jellemzői, összetétele, emberi kapcsolatai, hagyományai stb. határozták meg.

I r o d a l o m

- Balogh Éva–Takács Ibolya–Kálmán Béla 1967. Debreceni keresztnévek a XVIII–XX. században. MNy. XIII: 91–104.
- Bíró Ferenc 1994. Körösladány XVIII. századi keresztnévei. Névtani Értesítő 16: 94–7.
- Csordás Anita–Varga Mária 1993. A keresztnévadás szokása Boldogon az anyakönyvezés bevezetésétől napjainkig. Nyr. 117: 166–78.
- Danyi Dezső–Dávid Zoltán (szerk.), 1960. Az első magyarországi népszámlálás. 1784–1787. Bp.
- Fekete Péter 1977. Tiszaszőlős földrajzi nevei. I. Kézirat. Kossuth Lajos Tudományegyetem Nyelvtudományi Intézete.
- Fülöp László 1990. A Somogy megyei Vízmente személynevei. 1722–1900. Magyar Névtani Dolgozatok 86.
- Hajdú Mihály 1994. Magyar tulajdonnevek.
- Kakuk Mátyás 1982. Kunszentmártoni személynévtípusok a XVIII. század első felének anyakönyvei alapján. Névtani Értesítő 7: 61–7.
- Kálmán Béla 1989. A nevek világa. IV. átdolgozott kiadás.
- F. Kovács Ferenc 1989. Püspökhatvani katolikus névadó szokásairól. Nyr. 113: 35–46.
- Mizser Lajos 1976. Cserépfalu keresztnévei (1731–1974). Magyar Személynévi Adattárak 8.
- Orosz Béla 1971. Nyíregyházi keresztnévek a XVIII. század második felében. Nyr. 95: 287–300.
- Sugár István 1987. Az Egerben megkeresztelt katolikusok utónevei 1745 és 1764 között. MNy. LXXXIII: 244–7.
- Szabó László 1990. Az Őrség személynevei. Magyar Névtani Dolgozatok 92.
- Udvari István 1996. Nyitra vármegyei magyar és szlovák férfi keresztnévek Mária Terézia korában (1769–70). Névtani Értesítő 18: 39–44.
- Varga Gábor 1985. Lak község keresztnévei. 1794–1825. Névtani Értesítő 10: 83–5.